

Tragedien ved Majavatn

Av Niels Chr. Brøgger

Leif B. Lillegaard:
Majavatn-tragedien.
Gyldendal 1964.

Majavatn-tragedien er et av de styggeste og mørkeste kapitler under den tyske okkupasjon av Norge. Den kostet 24 unge menn og 10 gode motstandsmenn i Trondheim livet, som alle møtte døden på Falstad. Journalist-forfatteren Leif B. Lillegaard har nå samlet beretningen om Majavatn-tragedien til en spennende og veiskreven bok, og generaløyntant Bjarne Øen har skrevet et veiledende forord til den. Det er drivende, andeløst flyt i beretningen som vitner om hvor engasjert Lillegaard har følt seg, boka lider bare av én eneste stor feil: den er ufullstendig, slik som så mange av de mørkeste kapitler i vår okkupasjons historie.

Krig er noe vineri, sa allerede Billy Sherman under den amerikanske borgerkrig (den blodigste som til da er fort), og borgerkriger er det verste av alt. Heldigvis umslapp vi borgerkrigen i Oslo, Bergen, Trondheim og hele Norge, fordi quisingene var så fa, men vi unngikk ikke infiltrasjonen, sjasjen og kontrasjonasjen, samt det som ekspertene kaller spillet på den negative og positive sektor, som provokatøren Rinnan ledet med mesterskap i Trøndelag. Saken mot ham ble etter krigen ledet med eminent dyktighet av nåværende fylkesmann og tidligere statsminister John Lyng, men langt fra alle elementer i den ble allikevel oppklart. Og blir det sannsynligvis aldri.

Majavatn-tragedien rammet først og fremst kystfolket i Nord-Trøndelag og på Heigeland, fordi commando-soldater fra England var landsatt der for å opprette et lite bruhode (våpenslipp, radiosendinger etc.). De søkte og fikk hjelp hos kystbefolkningen. Men den hjelpen ble dyr for fisker og bonden, som ovenfor forklart. At selve Terboven ankom til Trondheim for å lede arrestasjonen og skytingen av de ti «gisler», tyder på at saken hadde virkelig storpolitisk format midt under verdenskrigen.

Og det hadde den. Det som gjør saken så sørgelig og tragisk i den store stil, var den daværende konflikt mellom den norske hjemmefront og den norske utefront (regjeringen Nygaardsvold), som med et mildt uttrykk ikke var særlig populær på den tiden i Norge (1942). Den norske hjemmefront var ikke landsorganisert, og det fantes ingen overste leder, — Paal Berg kom til langt senere. Men den best organiserte og solidest oppbygde hjemmefrontgruppe i Norge på den tiden var uten tvil Edderkoppen, og innenfor Edderkoppen var særlig den norske kontrasjonasje beundringsverdige, når man tar tiden i betraktning: dette var jo før krigens vendepunkt, ved Stalingrad og el Alamein.

I Majavatn-tragedien spilte motsetningsforholdet mellom den norske «hjemme-» og utefront en stor rolle. Anmelderen benekter ikke at alt det Lillegaard forteller er sant og riktig, det er bare ufullstendig, og hist og her skjer tegningen i svart-hvitt. Poenget

er nemlig at Majavatn var så brennende alvorlig ikke bare p.g.a. henrettelsen av de 24 kjekke ungdommene, men også p.g.a. skytingen av de 10 trondheimerne.

Den storpolitiske bakgrunn var nemlig ganske annerledes enn Lillegaard tror: Churchill hadde aldeles ikke til hensikt å landsette tropper i Nord-Trøndelag eller Nord-Norge for å danne et eventuelt bruhode, han hadde faste planer om å ta Trondheim, trengte fram til svenskegrensen, og simpelthen på den måten tvinnge svenskene med i krigen på alliert side. Den svenske og sovjet-russiske kontrasjonasje var uten sammenligning best organisert av alle spionasjessystemer på den tiden, og det hersker også liten tvil om at Rinnan — som var en provokatør av de virkelig store, og muligens (jeg gjentar muligens) var hva man dengang kalte «gul» spion, dvs. han arbeidet for flere krigførende makter samtidig, og også løste hemmelige oppdrag for sovjet-regjeringen.

I hvert fall er det en kjensgjerning at svenskene luktet lunt, og at Churchill via sine etterrettingsagenter i Sverige fikk vite at Sverige ikke under noen omstendigheter ville gå med i krigen på alliert side. I denne avgjørelse spilte hensynet til den svenske Østersjø-politikk og forholdet til de okkuperte baltiske land en stor rolle.

Churchill, formodentlig den største statsmann i krig som England har fostret, en iskaldt beregnende og genial leder, var vil-

lig til å ofre hva som helst for å få krigen vekk fra engelsk jord, — morbankingen av Sør-England under blitzten hadde vært mer enn nok. Han tok suverent søren for engelskmennenes mirakuløse tilbaketrekning fra Dunkerque, — som ikke var det minste mirakuløse, sett i historisk perspektiv: Hitler hadde simpelthen gitt sine generaler ordre til å stanse, og gi engelskmennene fem dager til å evakuere, for dette sinnsvake geni nærte en hemmelig beundring for engelskmennene. Sml. Chamberlains ord om Hitler etter München-«forliket»: Jeg likte ikke Hitler, men jeg tror han likte meg! Churchill var imidlertid en for hard nøtt, å knekke, selv for Hitler, men at også han hadde hatt sine mareritt, er det ingen tvil om. Marerittet var at Sovjet og Tyskland skulle inngå separatfred i 1942, før den annen front ble opprettet, og det kommende storangrep over Kanalen kunne finne sted.

Anmelderen kjenner så langt fra alle detaljer i Majavatn-tragedien, og aller minst følger han seg kallet til å sette seg til doms over noen. Men ett vet han sikkert: Sjefen for Sambandstjenesten innen Edderkoppen var dengang Jacob Sømme i Oslo, og han hadde uttrykkelig frabedt seg ethvert samarbeid med engelske commandos, da de altfor ofte hadde opptrådt løsmunnet, — Kristiansand-saken, opprullingen av de illegale aviser i Stavanger osv. Han hadde ikke den ringeste lyst til å se Norge bli gjort til kampsone igjen, etterat tyskerne hadde feid ut engelskmennene i 1940, først i Sør-Norge, så i Midt-Norge, og endelig i Nord-Norge. Det er svært dyrt når det gjelder menneskeiv å bli befridd på den måten, særlig når resultatet ikke er noen befrielse. Teatersjef Hen-

● Forts. side 10

Tragedien ved Majavatn ...

● Forts. fra side 3.

ry Gleditsch var et av Edderkoppens kontaktpunkter i Trondheim, og han ble skutt ikke som gisler, men som farlig hjemmefrontsmann. Om han personlig kjente Jacob Sømme, vet jeg ikke, fordi forbindelsen naturligvis alltid foregikk via to skutt-unn-formidlere. Men Gleditsch kunne holde tett som få andre, og jeg tror han forsto at Majavatn-tragedien bare var en episode, som brakte hele den daværende hjemmefronts sterkeste organisasjon i fare. Andre ledende skikkelser i Edderkoppen var Arne Krogh-Jensen og Viggo Widerøe, som arbeidet med den første utkrystallisering av den senere Milorg. Krogh-Johansen døde i tysk Nacht- und Nebel-leir, men jeg antar at advokat Münster-Rolsen, som var en av lederne innen Edderkoppen, vil kunne bekrefte det jeg her skriver.

Advokat Otto Skistad og teatersjef Gleditsch var de to første «gisler» som ble skutt under annerkjente i Trondheim. Det var den 6. oktober 1942. 30. oktober 1942 ble Jacob Sømme tatt på sengen i Oslo av Gestapo og ulhyggelig stygt torturert. Hele Edderkoppen sto i fare for å bli rullet opp — at så ikke skjedde, kom først og fremst av at hverken han eller Erik Magelssen, Henry Gleditsch eller noen andre, såvidt anmelder, «et, «sprakk» (vi vet ingenting om at medlemmene av Edderkoppen i Trondheim ble torturert). Men at det eksisterte en indim sammenheng mellom Oslo-arrestasjonene og Trondheim-arrestasjonene tør anses for sikkert. Etter over 16 måneders fengsel ble Sømme skutt i dødsstogen på Trandum.

Så Majavatn-tragedien hadde nok større perspektiv enn Lillegaard angir, og hadde ikke Sømme vært så ubønnhørlig

i sine krav om ikke å samarbeide med engelske commandos, ville den sikkert kostet mange flere gode nordmenn livet. På et senere tidspunkt under krigen gikk jo samarbeidet mellom Milorg, og ute-soldatene (Max Manus, Linge-karene, Sønsteby, osv.) knirkfritt, men dette var ikke tilfelle høsten 1942.

Kort og godt: Hva jeg ville ha fram, er at Norge bare var en bitittelen, men viktig brikke i et verdensspill. At Churchill prøvde å føre krigen over på norsk jord, kan vanskelig bebreides ham. Hans direkte kyniske behandling av Russlands-konvoien PQ 17 derimot var så grov at den nesten førte til mytterier i den engelske handelsflåte. En slik episode viser bare at Churchill var villig til å gå over lik for å vinne seieren, noe man i og for seg umiddelbart må beundre ham for. Den vanvittige Arnhem-tragedien, som kostet 8200 av 10 000 kanadiske fallskjermssoldater livet i 1944, er et annet vitnesbyrd. Hvor forste-klasser derimot den sovjet-russiske kontrasjonasje arbeidet, vises best gjennom at «den grå Enl-nensen» bak den svake Himmler, altså nestkommanderende for Gestapo ved siden av Kaltenbrunner, kort for Tysklands endelige nederlag viste seg å ha vært kommunist hele tiden! Han hadde likvidert tusensvis av sine egne bare for å kunne gi Stalin krigs-viktige opplysninger av toppkvalitet.

Måja, Majavatn-tragedien blir ikke mindre ulhyggelig for vårt lille folk av den grunn. Den viser bare at vi nordmenn ikke eger oss for den finere form for spionasje, dvs. den laveste form for provokatørvirksomhet. Det er en fordel i fredstid. Men det er bokstavelig talt livsfarlig å være blåsyet naiv og hederlig under en moderne storkrig.